

Úvodné slovo

Oprava Titaniku

Za socializmu sa vravelo, že recepcia je spôsob, ako pracujúci ľud užíva plody svojej práce prostredníctvom svojich volených zástupcov. Podľa rovnakého postrehu sa vtedy aj v reprezentačných vozidlách značky TATRA 613 vozil pracujúci ľud prostredníctvom svojich volených zástupcov. Ani po nežnom prevrate v roku 1989 sa u nás veľa nezmenilo. Väčšina z nás zažíva kapitalizmus bez kapitálu, demokraciu bez možnosti čokoľvek ovplyvniť či zmeniť a konzumnú spoločnosť, v ktorej opäť široké masy konzumujú najmä prostredníctvom svojich vyvolených zástupcov.

Zmenili sa teda predovšetkým slová, heslá a názvy. Niekdajšie všemocné totalitné politbyro vystriedala terajšia všemocná pluralitná koalíčná rada. Niekdajšiu stranícku nomenklatúru vystriedali aktuálne politické, ekonomické a mediálne elity. Niekdajšie politické školenia a všadeprítomnú propagandu vystriedal rovnako dôsledný mediálny brain-washing. Niekdajšiu až iracionálne jednostrannú orientáciu na východ vystriedal rovnako bezhlavý skok na opačnú stranu, teda do zaoceánskeho geopolitického gravitačného poľa. A niekoľkonásobné sociálno-ekonomické rozdiely v období proklamovanej rovnosti nahradila mnohonásobná nerovnosť peňaženiek, majetkov i reálnych spoločenských možností v ére proklamovaných ľudských práv a slobôd, ktoré sa opäť paradoxne snúbia s celým radom hospodárskych, politických a bezpečnostných riešení označovaných ako jediná alternatíva.

Pozrime sa však na súčasnosť z lepšej stránky. Plesová sezóna je v plnom prúde. Všetci sa bavia – každý podľa stavu svojho bankového konta a spoločenského postavenia. Maratón bálav otvoril ples v bratislavskej opere, ktorý je provinčnou napodobeninou tradičného plesu vo viedenskej opere. V rakúskej metropole sa podujatie spravidla stretáva s vlnou rozličných foriem sociálnych protestov, bezpečnostných opatrení a završenie i razantných zásahov polície. U nás nielen posledných 15, ale aj posledných 50 rokov nijaké vážnejšie vlny sociálnych protestov nehrozili a nehrozia. Preto sa zrejme ani nebude na Slovensku tak skoro konať oprava potápaného sa sociálno-ekonomického Titaniku. Čiže ešte dlho sa u nás bude naďalej na hornej palube spoločnosti bezstarostne tancovať, kým v spoločenskom podpalubí sa bude čoraz viac občanov bez zreteľnejších prejavov nesúhlasu topiť v mori existenčných problémov.

Mgr. art. Pavol Janík, PhD.

Ekonomický komentár

Ekonomika Slovenska popoluškou prvej ČSR

V replike na kritickú správu prezidenta SR o stave republiky z 5. decembra 2003 mu minister financií protirečil okrem iného tým, že prvá ČSR bola v tridsiatych rokoch minulého storočia jedným z najrozvinutejších štátov sveta. „Zabudol“ však povedať, že Slovensko bolo vtedy v polokoloniálnom či koloniálnom postavení a že jeho ekonomika sa devastovala, rodiaca sa industrializácia sa zahrdúsila a krajina živorila.

Po rakúsko-maďarskom vyrovnaní nastal na Slovensku prudký rozvoj priemyselnej výroby. V rokoch 1867-1910 klesol počet občanov pracujúcich v primárnom sektore z 81% na 61,8%, počet zamestnaných v sekundárnom sektore (t. j. v priemysle a remeslách) stúpol z 10% na 18,9% a v terciárnom sektore vzrástol z 9% na 19,3%. V Čechách bola r. 1910 zamestnanosť v primárnom sektore 32,3%, v sekundárnom sektore 40,5% a v terciárnom sektore 27,2%.

Po vzniku prvej Československej republiky r. 1918 bolo preto naliehavou úlohou zabezpečiť hospodársky rozvoj Slovenska urýchlením jeho industrializácie. Vývoj sa však uberal iným smerom.

Po vypuknutí povojnovej hospodárskej krízy (roky 1921-1923) stala sa priemyselná výroba na Slovensku pre českých podnikateľov málo výnosná a preto sa jej prevádzka zastavovala. Táto politika vyvolala rast vysťahovalectva.

Hospodárska kríza ustúpila v roku 1924 a priemyselná výroba na Slovensku postupne ožila. K predvojnovej úrovni sa priblížila až r. 1927. Novovybudované závody sa zamerali predovšetkým na tradičné priemyselné výroby /píly, cukrovary, stavebné hmoty/. V tej dobe neexistovala u nás významná strojárka výroba.

V roku 1930 stúpol na Slovensku počet pracujúcich v primárnom sektore oproti roku 1910 o 5,2% a ich podiel tvoril 57,1% pracujúcej populácie. Naproti tomu v Čechách poklesol počet o 21,5% a ich podiel sa znížil z 32,3% na 24,1%. Sekundárny sektor Slovenska bol r. 1930 stále málo rozvinutý, keď jeho podiel na zamestnanosti dosiahol iba 20,5%, kým v Čechách vzrástol zo 40,5% na 42,5%. Na Slovensku bol slabý terciárny sektor, v ktorom pracovalo len 22,4% populácie, zatiaľ čo v Čechách 33,3% ľudí.

Svetová hospodárska kríza, ktorá prepukla r. 1929, postihla v najväčšej miere Slovensko. Drevársky priemysel, ktorý poskytoval najviac pracovných príležitostí, značne obmedzil svoju výrobu, čím stratili najchudobnejšie kraje Slovenska hlavný zdroj zárobku. Prudký pokles zachvátil baníctvo, hutníctvo a železiarstvo.

Sedlák

Hospodárska kríza zasiahla poľnohospodárstvo. V tom čase sa jednoznačne ukázala falošnosť predstavy, že Slovensko má výhradné predpoklady pre rozvoj poľnohospodárstva a že nepotrebuje vyspelý priemysel.

Určité oživenie priemyslu sa dostavilo počas predvojnovnej zbrojnej konjunktúry v druhej polovici tridsiatych rokov, keď sa na Slovensku vybudoval strojársky a zbrojársky závod a rafinéria nafty. R. 1937 činil podiel Slovenska na celoštátnej priemyselnej výrobe 7,8%, keď populácia tvorila 26,6%. Zo sto obyvateľov pracovalo v priemysle Čiech 10,8 a na Slovensku 3,1.

Sociálne pomery na Slovensku boli však v rokoch 1934-1937 horšie ako v druhej polovici 20. rokov. Pretrvávala vysoká nezamestnanosť a existovali hladové doliny. Priemerné denné mzdy robotníkov klesli pod najnižšiu krízovú úroveň a dosiahli ju opäť až r. 1937. Slováci boli naďalej nútení hľadať obživu v zahraničí. Medzi dvoma vojnami opustilo Slovensko 220 000 ľudí.

Do druhej svetovej vojny zostalo Slovensko agrárnou krajinou s nedostatočne rozvinutým priemyslom. Medzi Slovenskom a Českom sa vyskytovala veľká priepasť v hospodárskej a sociálnej úrovni. Príčinou tohto stavu bolo, že české vládnuce kruhy nemali záujem o rozvoj Slovenska.

Prof. Ing. Mikuláš Sedlák, CSc.

Medzinárodné ekonomické vzťahy

Ticho okolo zasadania Svetového ekonomického fóra v Davose

Lysák

Na tohoročnom zasadnutí Svetového ekonomického fóra v Davose sa prerokovali mnohé pálčivé otázky aktuálnych rizík a zabezpečenia progresu smerom ku globálnej prosperite a bezpečnosti. Tie sa nemalou mierou dotýkajú aj nás, občanov Slovenskej republiky, ktorá sa čoskoro stane členom

významných euroatlantických štruktúr.

Pozoruhodná bola v Davose široká účasť: *više 2.100 účastníkov z 94 štátov, vrátane viac ako tridsiatky hláv štátov alebo vlád* počas piatich rokovacích dní (21.-25. januára t.r.).

Toto Fórum sa nieslo v duchu hlavného hesla **"Globalizácia, či deglobalizácia na prospech najchudobnejších.**

V ôsmich diskusných paneloch zaznievali rôznorodé aj kontroverzné názory na riešenie nastolených problémov medzi panelistami aj ostatnými účastníkmi, najmä z hostujúceho Švajčiarska.

Značný priestor bol venovaný otázkam *zdravia* s osobitným zreteľom na širokospektrálne dôsledky nedostatočného riešenia hrozivého vývoja AIDS (Global

Health Initiative: A new report "Business and HIV/AIDS: Who Me?"), ktorý sa dotýka všetkých kontinentov.

Na tomto fóre boli prezentované výsledky najnovších štúdií, podľa ktorých *zdravie miliárd ľudí by sa mohlo podstatne zlepšiť* (could be drastically improved) ak by ich potraviny obsahovali potrebné vitamíny a minerály. To sú inšpiratívne poznatky.

Experti tiež vyzývali Fórum, aby vyvinulo patričné úsilie na zlepšenie zásobovania (water management improvement) stoviek miliónov ľudí pitnou vodou.

Za mimoriadne *významný čin na podporu porozumenia a dialógu medzi Západom a islamom vo svete* bol na tohoročnom Fóre vytvorený jeden pozoruhodný orgán – *Výbor 100 lídrov* (Council of 100 Leaders/C-100), ktorý by mal organizovať Západo-Islamský svetový dialóg (West-Islamic World Dialogue).

Lepší svet je možný. Výročné zasadanie Fóra potvrdilo snahy o spoluprácu pre zlepšenie stále integrovanejšieho sveta. Dostatočne to prezentovali hlavy a predstavitelia rôznych štátov, ako napríklad prezidenti Iránu, Pakistanu, Poľska, alebo viceprezident Cheney, predseda vlády Turecka a vyše 1.000 predstaviteľov podnikateľskej sféry. Títo predstavitelia z najrôznejších oblastí prejavili snahu budovať mosty spolupracujúceho spoločenstva.

Podivuhodne, priebeh ani závery tohoročného januárového zasadania Svetového ekonomického fóra v Davose našu štátnu reprezentáciu a takmer všetky jej patriace médiá nijako zvlášť nezaujali. Pritom samotná zostava hlavných referujúcich na čele s generálnym tajomníkom OSN Kofi Annanom svedčí o prestíži a rastúcom tlaku medzinárodného spoločenstva na hľadanie nových prístupov a prehodnotenie doteraz fetišizovaných princípov liberalizmu, unilateralizmu a megaprocesu globalizácie. Alebo ich nezaujali práve preto?

Ing. Ladislav Lysák, DrSc.

Rezervované pre makroekonomiku

Volanie po vypracovaní vízie a stratégie sociálno-ekonomického rozvoja

Je na zamyslenie, prečo doterajšie prognózy ekonomického rastu neprežili väčšinou ani štvrtročné výhľady vo vývoji hospodárstva. Aj nad tým, prečo krajiny SVE sú doteraz ešte v transformačnej recesii. Problém je v tom, že sa vie čo a aké zmeny v reforme treba urobiť, ale sa nevie, aký dosah budú mať tieto zmeny v krátkodobom, strednodobom a dlhodobjšom horizonte. Preto sa stalo, že už v súčasnosti sociálny dosah reforiem prekročil prah únosnosti, čo je limitujúcim faktorom úspešného napredovania reformy, ekonomiky a zmien k lepšiemu.

Treba urobiť medzibilanciu a navrhnúť možné riešenia ako ďalej. Východiskom by mohla byť **dlhodobá vízia a stratégia rozvoja.** Je jednoduchšie povedať, že náklady reforiem rastú s časom a preto nepriamo sa

prihovárať za šokovú terapiu s katastrofálnymi dôsledkami na sociálnu sféru, než uskutočňovať reformu v súlade s možnosťami a podmienkami v štáte, ktorá by zabezpečila sociálnu únosnosť reformy.

V tomto svetle treba hodnotiť funkčnosť neoliberalného modelu, s ktorým prišla nová vláda po voľbách 1998 na ozdravenie, ako aj jeho dlhodobé dôsledky na sociálnu sféru. Problém dlhodobej koncepcie a stratégie neboli ani predošlou ani novou vládou zvládnuté. Možno povedať, že jednou z hlavných príčin vzniku, pretrvávania a prehľbovania problémov transformácie je absencia dlhodobej vízie a stratégie ekonomického a sociálneho rozvoja.

Ak by stratégia a koncepcie boli, mohlo sa vyvarovať mnohým chybám a problémom, ktoré počas transformácie v SR vznikali, riešili sa, a ďalej sa riešia prevažne na ad hoc prístupoch na základe odporúčaní a príkazov medzinárodných inštitúcií. Nedostatkom je aj to, že sa po každej zmene vlády od základov mení hospodárska stratégia.

Napriek vytrvalému volaniu po vypracovaní dlhodobej stratégie, dosiaľ chýbala a ďalej chyba dlhodobá vízia a stratégia ekonomického a sociálneho rozvoja, ktorá by pomohla rezortom, podnikom a inštitúciám, zákonodarcom, politikom a manažmentom lepšie odhadnúť rozvojové trendy v slovenskej ekonomike so zreteľom na širšie medzinárodné pohyby v globalizácii a zmeny v prístupoch k modelom (ciest) v ďalšom vývoji v rámci krajiny a regiónov.

Napriek existencii viacerých dokumentoch o vízii a stratégii sa doteraz na úrovni štátu vážnejšie nezadefinovalo aká je predstava o smeroch rozvoja, na ktorých by mala spočívať prosperita SR. Bez odsúhlasenej stratégie sa môže stať a aj sa stáva, že sa berie všetko, čo sa Slovensku vnucuje. Počnúc od montáže káblov, cez komplementovanie dielcov, prenechanie obchodnej siete obchodným reťazcom, predaj majoritných podielov veľkých bánk zahraničným kupcom, odstúpenie manažérskych kompetencií zahraničným minoritným akcionárom v strategických podnikoch alebo šitie odevov za nízku cenu práce vo mzde.

Štát by mal napríklad povedať, že pre Slovensko je perspektívne a výhodné pokračovať v exporte energie a nie neuváženými rozhodnutiami rozdávať verejné prisľuby o odstavovaní funkčných jadrových elektrární a spochybnit' tým aj energetickú bezpečnosť krajiny. V stratégii dlhodobého rozvoja nejde o to, aby podniky budoval štát, ale o to, aby štát sa viac staral napríklad o internacionalizáciu nadnárodných podnikov vlastnej krajiny v zahraničí.

Problém je v tom, že na úrovni vládneho manažmentu nebolo dostatok vôle k vypracovaniu dlhodobej stratégie, ktorá by predstavovala ťažiskový dokument v orientácii hospodárskej a sociálnej politiky na dlhšie obdobie.

Treba podporiť úsilie podnikateľskej sféry, ktorá sa stále naliehavejšie dožaduje národohospodárskej stratégie. Je prinajmenšom čudné, ak bývalý generálny riaditeľ sekcie

stratégie Ministerstva hospodárstva SR bojuje proti dlhodobej vízii, či stratégii SR. Bolo by nenapraviteľnou chybou, ak by sme sa spoliehali na to, že za nás to urobí nový celoeurópsky štát (EÚ), alebo neviditeľná ruka trhu. Význam národohospodárskej stratégie treba vidieť okrem iného najmä v nasledovnom:

1. Dlhodobá rozvojová stratégia je o *pravidlách voľnej súťaže a kontrole ich dodržiavania* (aj o tom, že treba zvýšiť prehľadnosť a predvídateľnosť regulačných a právnych systémov a iné).

2. Ukazuje sa, že absencia dlhodobej rozvojovej stratégie v SR spôsobuje, že mnohé podniky nedokážu čeliť možným rizikám, ktoré sa postupom času objavujú. Tieto riziká budú silnieť po vstupe do EÚ.

3. Dlhodobá stratégia by mala stanoviť, kedy po recesii, ktorá výrazne spomaľuje ekonomický rast, možno očakávať reálne oživenie ekonomiky a lepšiu kvalitu rastu. Kvalitatívna stránka rastu by sa mala prejaviť v stimulovaní rozvojových projektov, ktoré by boli schopné generovať vecné prírastky HDP nie na základe pôžičiek, ale predovšetkým inovačnými technológiami, modernými produkčnými štruktúrami a rastom nových pracovných príležitostí. Zatiaľ taký vývoj rastu nie je badateľný. Investičný boom hľadá ďalšie zvýhodnenia, celková hrubá zadlženosť rastie, domáci dopyt klesá, nestimuluje výrobu a devastácia ľudských zdrojov pokračuje.

4. Absencia dlhodobej vízie a stratégie ekonomického a sociálneho rozvoja spôsobuje aj nekonceptnosť a tápanie v dvoch kľúčových oblastiach, ktoré rozhodujú o prosperite krajiny a jej obyvateľov: rozvoj a uplatňovanie ľudských zdrojov (a teda aj konečnej spotreby domácností) a tiež v oblasti investičného rozvoja. Obidve oblasti, dôležité pre prosperitu, sa na Slovensku v poslednom období devastovali, vzhľadom na integračné snahy SR sa verbálne pripomínali, ale v reálnom živote sa pre ich prioritné postavenie urobilo málo.

5. Ťažiskovou požiadavkou na vypracovanie dlhodobej stratégie rozvoja je to, že existencia takého dokumentu a hlavne jeho napĺňanie, *predstavuje v súčasnom období globalizácie určité záruky na zabezpečenie bezpečnosti štátu a istôt obyvateľstva*. Nakoľko sa bezpečnosť štátu odvíja od ekonomiky, štát musí mať predstavu o vývoji ekonomiky do budúcnosti o takom rozvoji ekonomiky, ktorý by nepodliehal vynúteným podmienkam, manipulačným tlakom zvnútra ani zvonku a nevyhaňal ľudí do emigrácie za obživou.

6. Nechuť k vypracovaniu vízie a stratégie dlhodobého rozvoja počas celej dekády znamenala za priamej angažovanosti viacerých politických strán a ich nominantov do riadenia podnikov (či zabezpečovanie záujmov politickej strany, či vlastných potrieb) pokračovanie v neodbornom rozkladaní podnikových štruktúr.

7. Vízia a stratégia dlhodobého rozvoja je potrebná aj pre riešenie naliehavých problémov regionálneho rozvoja. Stratégia regionálneho rozvoja by mala tvoriť dôležitú súčasť vízie a stratégie dlhodobého rozvoja krajiny. Nemala by však túto stratégiu nahrádzať.

8. Pri vypracovaní stratégie na programe by mali byť opatrenia na preklopenie prechodných období pri realizácii európskej legislatívy. Okolité krajiny sa pripravujú na adaptáciu kvót EÚ. Týka sa to najmä poľnohospodárstva ale aj ostatných odvetví a rezortov. Nové požiadavky na členov vyplynú s uplatňovaním Európskej charty sociálneho zabezpečenia.

9. Slabou útechou je, že dlhodobá vízia akútne chyba aj v EÚ. Vízie a stratégie dlhodobého rozvoja v nových členských krajinách (vrátane SR) by mohli účinnejšie prispieť k rozpracovaniu spoločnej európskej vízie za EÚ najmä čiastkovými víziami a stratégiami za svoje krajiny vo vzťahu k EÚ. Podľa predsedu EK Romana Prodiho EÚ chýba *spoločná európska vízia (v prejave k poslancom Európskeho parlamentu v Štrasburgu 13.2.2001)*. R. Prodi poukázal na paradox, ktorému musia čeliť obyvatelia EÚ - Európa je stále viac potrebná, ale občanom je stále viac vzdialená. „Roky sme hovorili iba o otázkach moci. Teraz potrebujeme otvorenú diskusiu o podstate našej únie“, konštatoval R. Prodi. Postavil otázku, či sa chce EÚ stať politickým alebo ekonomickým útvarom. *Poukázal na nedostatok spoločnej európskej vízie*. Uviedol, že: „Stratili sme spoločnú niť súhlasu o tom, kam smerujeme.“

10. Dlhodobá vízia a stratégia rozvoja Slovenska je potrebná aj preto, aby sa Slovensko vedelo kvalifikovane zapojiť do plnenia dohôd, rezolúcií, odporúčaní a záväzkov prijatých na valných zhromaždeniach OSN, samitoch OSN, samitoch EÚ a podujatí na ktorých ako členská, či kandidátska krajina participovala a kde sa prijali spoločné rezolúcie, a odporúčania, k plneniu ktorých sa súhlasným hlasovaním svojimi delegáciami zaviazala.

(pokračovanie v ďalšom čísle)

Prof. Ing. Jozef Mihalik DrSc.

Medzinárodné politické vzťahy

Z regiónu Juhovýchodnej Ázie

Lysák

Americký minister zahraničných vecí *John Hay* už v závere 19. storočia konštatoval, že „**Stredozemné more je oceánom minulosti, Atlantik prítomnosti, Tichý oceán budúcnosti**“. Tento predpoklad sa naozaj naplňuje. Po atlantických centrách Londýne, Paríži, New Yorku a rade ďalších vyrástli za

relatívne krátke obdobie významné dominanty na pobreží Pacifiku ako je Tokio, Taipei, Los Angeles, Sydney a mnohé ďalšie.

Samotná ázijská tichomorská oblasť je ohromné teritórium, takmer dvojnásobne rozľahlejšie ako Európa spolu so Spojenými štátmi. Na vstupe do 3. tisícročia žijú na tomto území takmer 2/3 všetkého ľudstva, v Európe len okolo 6 percent.

Centrom ekonomického rastu sa vo svetovom meradle stala východná Ázia, kde napr. Čína v posledných dekádach 20. storočia dosahovala ročný rast HDP aj okolo 10 %. Jedinečné tempá ekonomického rozvoja a prenikavá exportná expanzia Južnej Kórei, Hong Kongu, Tchajwanu, a Singapuru im vyniesli epiteton ázijských „drakov“, či „tigrov“. Po finančnom „zemetrasení“ v r. 1997-98 sa frekvencia tohoto lichotivého označenia pre uvedené krajiny čiastočne obmedzila ale vcelku nezaniklo. Spoločnou charakteristickou črtou pre túto oblasť je **vysoká dynamika zmien** tak v ekonomickej ako aj v sociálnej a kultúrnej oblasti.

V ekonomickej oblasti vedľa vedúceho Japonska a „štyroch tigrov“ - Južnej Kórei, Taiwanu, Hongkongu (dnes už súčasť ČLR) a Singapuru – stúpa úroveň a efektívnosť potenciálu najľudnatejších krajín sveta : Číny a Indie. Miera rastu ekonomickej sily tichomorskej oblasti je päťnásobná v porovnaní s rastom v období priemyselnej revolúcie.). Koncom 70. rokov sa medzi desať najvýznamnejších bánk zaradovávala iba jedna japonská banka. Už o desať rokov, v r. 1989, obsadili japonské banky prvých dvanásť miest a v rámci prvých 25 ich bolo 17. Kedysi najväčšia Bank of America sa zaradila v tom čase na 44. miesto. Podľa údajov z Financial Times (30.6.1988) bol hrubý národný produkt tichomorskej oblasti začiatkom šesťdesiatych rokov na úrovni približne polovice HDP Spojených štátov. V r. 2000 by sa už takmer rovnal severoamerickému a prevyšoval európsky HDP.

Prirodzene vyvstáva otázka: v čom tkvie základ tak výrazného progresu tejto oblasti?

Odpoveď nie je až tak prekvapivá, skôr nás zahanbuje. Predovšetkým to sú **zmeny v sociálnej oblasti**. Ekonomický rast oblasti sprevádza a významne podporuje **široký záujem o vzdelávanie a prudko rastúca úroveň vzdelanosti**. Napr. už v roku 1985 bol počet študentov na stredných a vysokých školách v Južnej Kórei vyšší ako vo Veľkej Británii (Economist, 20. 6.1987, str. 9). Pre túto krajinu je príznačný vysoký podiel výdavkov zo štátneho rozpočtu na vzdelanie. V r. 1999 to bolo vyše 15 percent. Podľa niektorých zdrojov takmer polovicu výskumných pracovníkov v USA predstavujú Indovia.

Ing. Ladislav Lysák, DrSc.

Osobnosti

Jan Tinbergen

sa po celý svoj život venoval štatistike, plánovaniu a ekonomickému modelovaniu a za svoje celoživotné dielo v tomto odbore obdržal 12. decembra 1969 Nobelovu cenu za ekonómiu.

Narodil sa v Haagu roku 1903, za doktora fyziky bol promován na Leydenskej univerzite roku 1929 a v rokoch 1929-1945 pracoval v holandskom Ústrednom štatistickom úrade ako štatistik na výskume hospodárskeho

cyklu. V rokoch 1936-1938 bol odborným expertom sekretariátu Spoločnosti národov, v rokoch 1945-1955 bol riaditeľom Holandského ústredného plánovacieho úradu a od roku 1933 bol profesorom Netherlands School of Economics, kde prednášal hlavne programovanie ekonomického rozvoja. Pracoval ako poradca rôznych medzinárodných organizácií (Európske združenie uhlia a oceli, Medzinárodná banka pre obnovu a rozvoj, Sekretariát OSN a pod.) a ako poradca vlád viacerých rozvojových štátov (Egypt, Turecko, Venezuela, Surinam, Indonézia, Pakistan a i.). Bol členom Kráľovskej holandskej akadémie vied i niektorých zahraničných akadémií a bol čestným doktorom pätnástich univerzít.

Vo svojich dielach najširšie rozpracoval teórie používania modelov v ekonomickom a národohospodárskom plánovaní, za čo sa mu dostalo aj najvyšších ocenení. Vo svojej prednáške pri preberaní Nobelovej ceny uviedol: „Modely sú skutočným a podstatným prvkom pri príprave dobre koordinovaných politických opatrení. Ale samotné modely nemôžu svoju hospodárskopolitickú úlohu plniť. Predstavujú len rámec či kostru – svaly a krv sa musia doplniť s pomocou zdravého rozumu a znalostí detailov.“ a s úprimnosťou seriózneho vedca varoval aj pred nesprávnym použitím tohto nástroja. Napríklad o modeloch, ktoré zavádzajú rozdiel medzi obchodovateľnými a neobchodovateľnými statkami, uviedol: „Tento model ukazuje, že ak chce štát eliminovať deficit platobnej bilancie tak, že nebude žiť nad pomery a zníži svoje výdavky na úroveň svojho dôchodku, tak aj samotný dôchodok musí klesnúť – a nie o málo!“. Sú to síce slová vyslovené ešte v roku 1969, ale naliehavo evokujú asociácie s dnešnými „modelmi riadenia“ hospodárstva v našom štáte.

Július Handžárik

Recenzia

Mikroekonómia

Holková Vieroslava a kolektív
Sprint vŕa, Bratislava, 2003, 320 strán

Medzi najdôležitejšie oblasti ľudského života patrí ekonomická aktivita, ktorá podmieňuje vývoj ľudskej spoločnosti. Každodenne sa stretávame s ekonomickými problémami, ktoré je nevyhnutné riešiť. Práve správny postup riešenia týchto problémov si vyžaduje nájdenie správneho ekonomického rozhodnutia na makroekonomickej aj mikroekonomickej úrovni. Problematikou, súvisiacou s riešením uvedených problémov v mikroekonomickej oblasti, sa zaoberá predkladaná knižná publikácia, ktorú pripravil kolektív autorov pod vedením doc. Ing. Vieroslavy Holkovej, CSc.

Predkladaná publikácia ponúka výklad súčasnej mikroekonomickej teórie v štruktúre, ktorá zodpovedá štandardom zahraničných učebníc z tejto oblasti. Pozostáva zo štyroch samostatných častí, ktoré na seba plynulo

nadväzujú a ponúkajú vyčerpávajúci výklad najdôležitejších otázok mikroekonómie.

Prvá, „Všeobecná časť“, je rozdelená do dvoch kapitol. Prvá kapitola čitateľovi ponúka základné poznatky z oblasti makroekonómie i mikroekonómie a špecifikuje ich úlohu a postavenie v ekonomickej teórii. V strede pozornosti mikroekonómie ako aj mikroekonomického skúmania vo všeobecnosti stoja predovšetkým procesy alokácie, procesy použitia limitovaných zdrojov na rôzne podnikové účely. Naproti tomu makroekonómia sa zaoberá problematikou skúmania ekonomického rozvoja a ekonomického rastu v národnom hospodárstve. Druhá kapitola prvej časti venuje pozornosť dopytu, ponuke, trhovej rovnováhe a nástrojom, ktoré ovplyvňujú správanie trhových subjektov. Nie je možné prehliadnuť prepracované grafické vyjadrenie jednotlivých mikroekonomických procesov, na základe ktorého je možné ich ľahšie pochopenie.

Neoddeliteľnou súčasťou mikroekonomickej teórie je teória spotrebiteľa, resp. domácností, ktorá skúma a analyzuje predpoklady a podmienky racionálneho správania sa spotrebiteľa. Táto časť mikroekonómie sa zoberá formovaním individuálneho dopytu na trhu spotrebných statkov a služieb, ako aj agregáciou trhového dopytu. Pri vysvetľovaní správania sa spotrebiteľa autori vychádzajú zo základného predpokladu, že ľudia si vyberajú tie statky, resp. služby, ktoré majú pre nich najvyššiu užitočnosť. Práve druhá časť recenzovanej publikácie, „Mikroekonomická teória spotrebiteľa“, je venovaná skúmaniu a vysvetľovaniu pojmov užitočnosť, funkcia užitočnosti, preferenčná funkcia ako aj optimum spotrebiteľa.

Zatiaľ čo z druhej časti sa dozvedáme o spôsoboch správania sa na trhu individuálnych spotrebiteľov, tretia časť, „Firmy a ich rozhodovanie“, nás uvedie do problematiky firiem a ich správania sa na trhu výrobných faktorov. Zistíme, ako firma existuje v ekonomickom prostredí, ako môže napríklad prostredníctvom využitia produkčných funkcií kombinovať vstupy, aby dosiahla maximálne množstvo výstupu v krátkom aj dlhom období.

Trh v ekonomikách je charakteristický tým, že má rôznu podobu. Táto skutočnosť vyplýva z podmienok, ktoré na trhu prevládajú. Súhrn podmienok, ktoré charakterizujú určitý trh, označujeme ako trhovú štruktúru. Všeobecne možno hovoriť o trhu dokonalej a nedokonalej konkurencie. Značnú pozornosť venuje mikroekonomická teória a zároveň aj táto publikácia modelu dokonalej konkurencie, ktorý predstavuje teoretickú abstrakciu ekonómov o fungovaní trhu. Aj keď model dokonalej konkurencie ponúka nereálny pohľad na trh, jeho význam spočíva v tom, že umožňuje preniesť poznatky o zjednodušenej forme fungovania trhu na trh nedokonalej konkurencie a tak pochopiť zložitosť fungovania tohto trhu.

Ekonomická teória delí trh z viacerých hľadísk. Z hľadiska predmetu kúpy a predaja trh delíme na trh výrobných faktorov a na trh spotrebných predmetov. Na trh výrobných faktorov vstupujú domácnosti aj firmy.

Správaním domácností aj firiem na uvedenom trhu sa zaoberá štvrtá časť publikácie „Trh výrobných faktorov“.

V závere recenzie je nevyhnutné uviesť, že každá časť publikácie je vhodne obohatená príkladmi z danej problematiky a tiež ich riešeniami. Keďže publikácia je venovaná hlavne študentom ekonómie, určite uvítajú tieto časti publikácie, ako možnosť overiť a potvrdiť si svoje vedomosti nadobudnuté na prednáškach a seminároch z predmetu „Mikroekonómia“.

Predmetná publikácia predstavuje komplexne spracované dielo, ktoré je prínosom pre vzdelávacie aktivity nielen študentov, ale aj širšej odbornej i laickej verejnosti.

Ing. Jarmila Vidová, PhD., Katedra hospodárskej politiky, NHF EU v Bratislave

Z podnikateľskej sféry

Zahraniční podnikatelia na Slovensku - India

India je svojou rozlohou 3,3 mil. km² považovaná za siedmu najväčšiu krajinu sveta, v ktorej je aktívne praktizovaných až 29 rôznych náboženstiev.

Ide o krajinu, v ktorej sa v súčasnosti používa 18 oficiálnych jazykov z 820 v dejinách Indie známych jazykov, pričom je zaujímavé, že angličtina slúži ako dorozumievací jazyk.

Indická republika pozostáva z 29 provinčných štátov, z ktorých každý má svoj vlastný parlament. Vo všeobecnosti má parlamentná demokracia v Indii už 55-ročnú tradíciu.

Celkový počet obyvateľov Indie už pred niekoľkými rokmi prekonal magickú hranicu 1 miliardy. Čo sa týka životnej úrovne populácie, je možné konštatovať, že viac ako 300 mil. ľudí žije v Indii v nadštandardných podmienkach, asi 400 mil. patrí do štandardnej kategórie a zvyšok trpí biedou a chudobou.

Z celkovej populácie má viac ako 70 % menej ako 30 rokov, z čoho vyplýva, že napriek niekoľko tisícročnej histórii je dnes India štátom mladých.

HDP na obyvateľa predstavuje asi 700 USD a je tvorený: 1. priemysel 30 %, 2. služby 40 %, 3. poľnohospodárstvo 30 %. Tempo hospodárskeho rastu je vyššie ako 4 % ročne.

Od roku 1991 sa začali v krajine presadzovať reformy, ktorých cieľom bolo prilákať zahraničných investorov. V súčasnosti vo všetkých hospodárskych oblastiach, okrem obrany a atómovej energetiky, môžu mať zahraniční investori 100 % vlastníctvo.

India predstavuje v súčasnosti štvrtý najvyšší potenciál, čo sa týka kúpnej sily, na svete. Predstavuje jeden z najväčších trhov s exkluzívnym tovarom s kapacitou až 300 mil. ľudí.

Okrem štátov a národných finančných inštitúcií je v krajine dislokovaných viac ako 63 tis. bankových pobočiek z celého sveta a pôsobí tu 22 búrz.

Čo je možné z Indie dovážať? Okrem iných tovarov by som rád zdôraznil softvér, lieky a medikamenty (klasické aj herbálne), agroprodukty (ryža, banány, mango, káva, čaj, koreniny, a ďalšie), textil, koža a kožené výrobky, cestovný ruch.

Práve v súvislosti s cestovným ruchom by som rád spomenul, že ja osobne zvyknem Slovensko v Indii prezentovať ako lacné Švajčiarsko, pričom v skutočnom Švajčiarsku utrácajú Indovia priemerne 4,5 tis. USD na osobu a pobyt. Prednedávnom uskutočnený prieskum v Rakúsku ukázal, že ročne ho navštevuje až 1 mil. turistov z Indie a každý tu minie v priemere 3 tis. USD. Slovensko, aj napriek rôznym deklaráciám o rozvoji cestovného ruchu, nevyužíva túto možnosť, práve naopak. Je problém sa sem dostať indickému turistovi, ale veľmi vážne prekážky pre indických podnikateľov, vedcov a obchodníkov predstavuje aj súčasná vízová politika Slovenska.

Čo môže Slovensko ponúknuť krajine akou je India? Sklo a krištál, technológie pre potravinársky, textilný, obuvnícky a energetický priemysel, čističky odpadových vôd, úpravne pitnej vody, stavebné technológie, papier a technológie pre papierenský priemysel, tlačiarne i slovenské exteriéry pre indický filmový priemysel (ktorý je najväčším producentom hraných filmov na svete).

Hlavné problémy obchodovania medzi Indiou a Slovenskom spočívajú v tom, že mnohé slovenské firmy dodali v minulosti do Indie rôzne stroje a technológie, ktoré po 20 rokoch kvalitnej prevádzky potrebovali obnovu. Slabá komunikácia však znamenala, že indické firmy stratili kontakty a obrátili sa na konkurenciu (napríklad textilné a obuvnícke stroje, generátory). Vládnu aj určité predsudky v tom zmysle, že v Indii nie je politická stabilita, a že tam stále prebiehajú boje, čo však nie je pravda. 90 % územia je úplne bezpečných a bezproblémových. Mnohé firmy na Slovensku, v dôsledku komplexu malého trhu, vďalekej Indii nenakupujú priamo. Prečo sa však malé slovenské firmy nespoja a nepoveria jednu firmu realizáciou väčšieho obchodu? V neposlednej miere nám nový a väčší priestor otvára aj otázka začlenenia Slovenska do EÚ.

Z pohľadu indického podnikateľa je pravdou, že ešte stále musím niektorým kolegom vysvetľovať, kde to maličké Slovensko je. Keď sa však zorientujú a chcú Slovensko navštíviť, narážajú na uvedené problémy.

Našou spoločnou úlohou je toto všetko odbúrať a pripraviť v tejto záležitosti určitú pomoc slovenským a indickým firmám pri realizácii vzájomného obchodu. Jednou z takýchto aktivít je myšlienka zriadenia Slovensko-indickej obchodnej komory, ktorá by mohla byť garantom lepšej spolupráce na poli obchodnom aj kultúrnom. India a Slovensko si stále majú čo dať a nebude tomu inak ani v najbližšej budúcnosti.

Ing. Akshay K. Dixit

Európska únia

Európske hranice padajú – očakávania pred rozšírením EÚ

Milko

Priestor a čas sú veličiny, v priesečníku ktorých sa tvoria dejiny a zároveň nám dávajú odpoveď na otázku prečo sa určité udalosti uskutočnili práve tam a nie niekde inde. Do kategórie časovo-priestorových zmien, viditeľne meniacich Európu ako politický, ekonomický a sociálny subjekt, patrí

aj blížiaci sa vstup kandidátskych krajín do tohto dominantného európskeho integračného zoskupenia.

Od takejto udalosti si každý sľubuje viac alebo menej reálne, či racionálne očakávania. Čo očakáva od rozšírenia Slovensko a prístupujúce krajiny do Únie a čo očakáva Európske Spoločenstvo od kandidátov? Stretávajú sa v jednom spoločnom cieľovom bode alebo sú ich trajektórie rôznobežné?

Otázka očakávaní nastávajúcich zmien je dôležitá nielen z emocionálneho, ale hlavne z ekonomického a politického hľadiska. Očakávania ovplyvňujú naše individuálne aj kolektívne rozhodnutia, rozhodnutia farmárov, ale aj rozhodnutia vlád. Preto aj my venujeme veľkú pozornosť formovaniu a úlohe očakávaní.

V oblasti ekonomických a politických rozhodnutí ľudské očakávania všeobecne smerujú do budúcnosti, pretože ľudia, ale aj vlády, sa pokúšajú predpovedať budúce udalosti na základe analýzy budúcej politiky a vonkajších udalostí. Podľa teórie racionálnych očakávaní sa očakávania pokladajú za racionálne, ak sú v priemere správne a zahŕňajú všetky dostupné informácie. Očakávame, že po vstupe a začlenení do riadiacich a legislatívnych štruktúr Únie budú takéto informácie pre naše rozhodnutia dostupné a budú sa podieľať aj na spoločných rozhodnutiach členských krajín. Očakávania sa považujú za adaptibilné vtedy, ak sú ľudia presvedčení o tom, že budúcnosť bude lepšia ako minulosť, avšak menia a prispôsobujú svoje očakávania v prípade, keď zistia, že sa v minulosti vo svojich predpokladoch dopustili nejakých chýb a omylov.

Občania Slovenskej republiky očakávali, vstúpia do Únie, ktorá už bude mať Ústavu, štatút právnickej osoby, spoločnú zahraničnú a obrannú politiku. Že Konvent zreformuje doterajšie zmluvy EÚ, navrhne lepšie rozdelenie

a vymedzenie právomocí v EÚ - týka sa to najmä uplatnenia princípu subsidiarity, že presadí v Únii viac demokracie, transparentnosti a efektívnosti, od čoho závisí najmä demokratická legitímnosť inštitúcií EÚ a ich postavenie, postup pri voľbách do Európskeho parlamentu a rozhodovanie v Rade ministrov.

Dosiaľ sa tak nestalo, nepovažujeme to za negatívum z toho hľadiska, že ako riadni členovia sa už na procese transformácie Únie a prijímania jej Ústavy budeme môcť aktívne zúčastňovať a aspoň čiastočne ovplyvňovať jej rozhodnutia. Samozrejme máme záujem čo najskôr prijať také právne akty, ktoré budú demokratizovať Úniu a posilnia jej medzinárodné postavenie.

Musíme priznať, že aj my vbiehame do cieľovej roviny s nedoriešenými úlohami. Ide o úlohy, v ktorých Európska komisia konštatovala, že stav ich plnenia vyvoláva vážne znepokojenie. V kapitole č. 6 – Hospodárska súťaž to bola jedna úloha a v kapitole č. 7 – Poľnohospodárstvo tri úlohy. Štátne orgány Slovenskej republiky podnikli okamžité kroky na nápravu a môžeme konštatovať, že aj Európska komisia 3. februára t.r. konštatovala dosiahnutý pokrok na 90% ako v procese založenia Platobnej agentúry a jej uvedenia do chodu, v implementácii systému IACS a v zabezpečení ochrany verejného zdravia. Očakávania Únie a naše záväzky budú, zdá sa, splnené načas.

V predvstupovom období, v tej miere, ako sme aproximovali *acquis*, vstupovala už Únia na naše trhy. Očakávame preto, že sa čo najskôr splní jedna z našich požiadaviek, aby vstupujúce krajiny mali čo najskôr rovnoprávne – nediskriminačné podmienky pri uplatňovaní Spoločnej poľnohospodárskej politiky, vo voľnom pohybe osôb a v prístupe na trh práce Únie. Očakávame aj ďalšie pozitívne efekty, ktoré súvisia s celkovým hospodárskym a inštitucionálnym prostredím Únie ako sú menová únia, štrukturálne fondy uplatnenie nových technológií, know-how, poradenstva a pod. a najmä uplatňovanie morálnych a etických princípov v podnikateľskom prostredí.

Ing. Ivan Milko, PhD.